

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

**Správa o stave pripravenosti škôl na riešenie problematiky šikanovania
v základnej škole v školskom roku 2009/2010 v SR**

Cieľom tematickej inšpekcie bolo zistiť stav pripravenosti škôl na riešenie problematiky šikanovania v **80** základných školách. Z nich bolo 16 cirkevných, 1 súkromná, 5 škôl bolo s vyučovacím jazykom maďarským, 2 s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským, 1 s vyučovacím jazykom ukrajinským. Vyhodnotenie sa uskutočnilo na základe rozhovorov a zistení z dotazníkov zadávaných riaditeľovi školy, žiakom školy (2 846 respondentov) a členom žiackej školskej rady (164 respondentov).

Prevenia šikanovania

Problematiku šikanovania v zmysle Metodického usmernenia MŠ SR č. 7/2006-R k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach zapracovali školy do pedagogickej a ďalšej dokumentácie (školský vzdelávací program, plán práce školy, plány práce metodických orgánov, výchovného poradcu, koordinátora prevencie, triednych učiteľov, výchovný program školského klubu detí, školský poriadok, pracovný poriadok). Jej rozpracovanosť mala rozdielny rozsah a kvalitu. Uvedené dokumenty prevažne obsahovali systémové aktivity zamerané na prevenciu a elimináciu šikanovania a agresivity žiakov v školách i mimo nich. Viaceré školy nevenovali tejto problematike dostatočnú pozornosť, metodické usmernenie zahrnuli do jednotlivých dokumentov len okrajovo, prípadne ho nezahrnuli vôbec.

V školských vzdelávacích programoch mala problematika najvýraznejšie zastúpenie prostredníctvom prierezových tém osobnostný a sociálny rozvoj, mediálna výchova, multikultúrna výchova, ktoré sa prelínali jednotlivými vzdelávacími oblasťami. Orientácia na ochranu žiakov pred negatívnymi javmi bola rozpracovaná na rôznej kvalitatívnej úrovni. Témy k prevencii sociálno-patologických javov boli zakomponované v tematických výchovno-vzdelávacích plánoch viacerých predmetov. Na 1. stupni to boli predovšetkým slovenský jazyk a literatúra, prírodoveda, vlastiveda, výchovné predmety, na 2. stupni občianska náuka/výchova, etická výchova, náboženská výchova, geografia, výtvarná výchova.

V plánoch práce sa školy sústredili na aktivity smerujúce k predchádzaniu šikanovania, ktoré väčšinou korešpondovali s plánmi činnosti koordinátorov prevencie. Naplánované úlohy boli najčastejšie zamerané na sledovanie a aktívnu ochranu žiakov pred týmto javom, na priebežné monitorovanie správania sa žiakov, na pravidelné zisťovanie a vyhodnocovanie atmosféry v triedach. V niekoľkých školách sa sústredili na rozvíjanie sociálnych kompetencií, s cieľom učiť žiakov nenásilne riešiť konflikty a tolerovať iné názory. Napriek deklarovaniu niektoré školy monitoring výskytu šikanovania ani kvality sociálnych vzťahov v praxi nevykonávali. V súlade s týmto smerovaním plánovali uskutočniť besedy s pracovníkmi Policajného zboru SR, realizovať viaceré projekty a preventívne programy (Správaj sa normálne, Cesta k emocionálnej zrelosti, Povedz to priamo, Stop šikanovaniu, Nenič svoje múdre telo, Čo je trestný čin, Domáce násilie, Kľúč k srdcu, preventívny výchovný systém sv. Jána Bosca). V niektorých školách budú naďalej uplatňovať Peer program ako účinný nástroj na predchádzanie, prípadne riešenie prvých náznakov šikanovania, záškoláctva, agresívneho správania. Do programu sa zapojili žiaci 7. a 8. ročníka, ktorí pôsobia medzi žiakmi nižších ročníkov. Ojedinele zaradili školy organizovanie preventívnych skupinových aktivít, ktorými praktickou formou rozvíjali u žiakov schopnosť vzájomnej tolerancie a akceptácie názoru iných.

Koordinátori prevencie a výchovní poradcovia v spolupráci s vedením školy, triednymi učiteľmi orientovali svoju činnosť na prevenciu, na riešenie výchovných problémov

súvisiacich s nežiaducim správaním medzi žiakmi, na spoluprácu s odbornými zamestnancami príslušného centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP), so zariadeniami zaoberajúcimi sa starostlivosťou o deti. Práca koordinátorov sa prioritne zameriavala na poradenskú činnosť pre pedagógov aj rodičov. V prvých mesiacoch školského roka anonymným prieskumom zisťovali výskyt šikanovania a domáceho násillia. Na základe výsledkov zadaného dotazníka smerovali svoju ďalšiu činnosť a odbornú pomoc. Vo väčšine škôl zriadili schránku dôvery za účelom monitorovať problémy, záujmy, požiadavky a postrehy žiakov z rôznych oblastí.

Činnosť **výchovných poradcov** bola v značnej miere zameraná na kariérne poradenstvo, často absentovala systematicky zakomponovaná oblasť prevencie šikanovania do ich plánu práce.

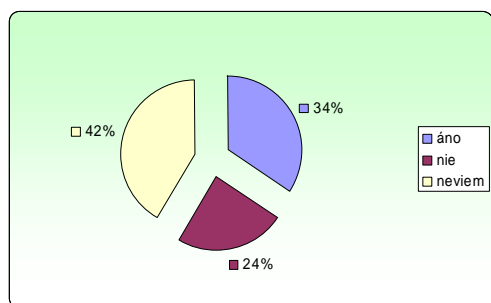
Metodické orgány v kontrolovaných školách vychádzali pri plánovaní svojich aktivít z plánu práce školy. Vyjadrenia riaditeľov škôl, ktorí uvádzali, že 92 % škôl sa na zasadnutiach metodických orgánov zaoberalo problematikou šikanovania, nekorešpondovali so zisteniami. Vo viacerých školách bola zaznamenaná nedostatočná činnosť v tejto oblasti, niekde plánovanie úloh chýbalo, alebo vytýčené úlohy mali všeobecný charakter bez konkretizácie postupov a určenia prostriedkov na ich plnenie. Zistilo sa, že metodické orgány sa na svojich zasadnutiach problematikou šikanovania zaoberali nepravidelne, väčšinou len sporadicky, boli aj také, ktoré sa ňou vôbec nezaoberali.

Triedni učitelia vyčlenili danej problematike priestor v plánoch triednických hodín.

V **predchádzajúcom** (tiež aj v tomto) **školskom roku** školy venovali zvýšenú pozornosť prevencii sociálno-patologických javov, o čom svedčia početne realizované aktivity. K eliminácii rizikového správania žiakov organizovali mimoškolské podujatia spoločenského, kultúrneho a športového charakteru, duchovne a nábožensky orientované činnosti, aktivity UNICEFU, besedy a prednášky s príslušníkmi polície a s odborníkmi z CPPPaP. Poskytovali informácie o znakoch, podobách, prejavoch a dôsledkoch šikanovania formou diskusie, tematickými nástenkami, reláciami v školskom rozhlase, prostredníctvom školského časopisu. V zhotovených inofletákoch boli uvedené konkrétne kroky ako sa nestáť šikanovaným, ako riešiť záťažové situácie, u koho hľadať pomoc. V malej miere uprednostnili otvorenú a dôvernú vzájomnú komunikáciu medzi žiakom a učiteľom. V siedmich školách v Bratislavskom kraji zabezpečili pre žiakov 2. stupňa sériu aktivít s témou Agresivita, šikanovanie, vzťahy v triede, v rámci ktorých uplatnili viaceré zážitkové formy a hry. V Banskobystrickom kraji uskutočnili cyklus besied o zdravom životnom štýle, o spôsoboch ako odmietnuť drogu i kamarátov navádzajúcich na nezákonnú činnosť, o úskaliach dospievania. Starší žiaci 2. stupňa absolvovali podujatia zamerané na problematiku šikanovania z hľadiska priestupkového a trestného zákona, na ktorých boli poučení o zodpovednosti za svoje správanie a tiež aj o trestno-právnych následkoch v prípade preukázania viny. V mnohých školách im prostredníctvom záujmových útvarov umožnili aktívne využívanie voľného času. Niekoľko škôl sa angažovalo v dlhodobých projektoch. Osobitnú pozornosť v spolupráci s odborníkmi venovali v Žilinskom kraji žiakom s vývinovými poruchami správania a učenia sa.

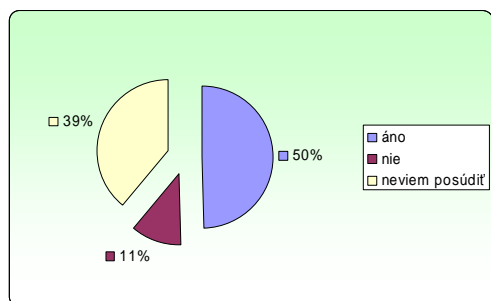
Napriek snahe škôl organizovať rôznorodé podujatia, ich účinnosť bola pomerne nízka, čo potvrdili aj odpovede žiakov v zadaných dotazníkoch. Spomedzi opýtaných žiakov 5. a 7. ročníka 34 % potvrdilo ich uskutočnenie, 42 % si nepamätalo, či sa takéto akcie realizovali, 24 % poskytlo zápornú odpoveď (graf č. 1). Dôvodom môže byť skutočnosť, že žiaci 5. ročníka boli v minulom školskom roku žiakmi 1. stupňa, kde uvedené aktivity prebiehali obmedzene alebo sa nerealizovali. Odpovede mohli byť ovplyvnené aj tým, že mnohí nevedia jednoznačne rozlíšiť, ktoré prednášky alebo organizované aktivity boli zamerané na prevenciu násillia a šikanovania. Z členov žiackej školskej rady/žiackeho parlamentu potvrdilo uskutočnenie aktivít 60 % respondentov. Pozitívne hodnotilo ich obsahovú náplň 53 % žiakov.

Graf č. 1 Uskutočnili sa v tomto alebo v predchádzajúcom školskom roku prednášky, aktivity k prevencii šikanovania?

Z dotazníkov zadaných riaditeľom škôl vyplynulo, že 94 % z nich vymedzilo sledovanej problematike dostatočný priestor. Zistenia však túto skutočnosť nepotvrdili, pretože viaceré školy sa problematike nevenovali dôsledne. Spokojnosť v tomto smere vyjadrilo 50 % žiakov, 39 % respondentov šírku priestoru nevedelo posúdiť, 11 % sa vyjadrilo záporne (graf č. 2). Členovia žiackej školskej rady hodnotili túto situáciu priaznivejšie, 71 % z nich sa vyjadrilo kladne.

Graf č. 2 Poskytuje škola dostatok priestoru k problematike šikanovania?

Informovanosť pedagogických zamestnancov k problematike prevencie šikanovania bola zabezpečená na pracovných poradách v 95 % kontrolovaných škôl. V niektorých školách získavali učitelia špecifické informácie individuálnymi konzultáciami so špeciálnym pedagógom. Vzdelávanie v sledovanej oblasti organizovali riaditelia, podľa ich vyjadrenia, v 56 % škôl. V značnej miere využívali skúsenosti a poznatky výchovných poradcov a koordinátorov prevencie, ktoré nadobudli absolvovaním špecializovaných seminárov, kurzov alebo priebežného vzdelávania v metodicko-pedagogickom centre. Najčastejšie zabezpečovali prednášky, besedy pripravené odborníkmi na témy Prevencia šikanovania, Harmonizácia detskej osobnosti, podľa ponuky umožnili učiteľom účasť na seminároch. V Nitrianskom kraji sa viacerí učitelia vzdelávali v rámci projektu Slovenský učiteľ kompetentný pre Európu. Riaditelia uviedli, že mnohí učitelia preferujú samoštúdium, informácie získavajú na odporúčaných webových stránkach a z dostupnej odbornej literatúry. Výrazným nedostatkom je, že medzi školami boli aj také, ktoré žiadne vzdelávacie aktivity zamerané na danú oblasť nezorganizovali.

Spoluprácu s odbornými pracoviskami preventívnych a poradenských služieb hodnotili riaditelia v 94 % škôl ako prínos pri odstraňovaní negatívnych javov. Najintenzívnejšie sa kontaktovali s CPPP a P, pričom najviac ocenili predovšetkým metodickú pomoc a poskytovanie konzultácií učiteľom, besedy a zážitkové hodiny pre žiakov, v prípade potreby aj priamu pomoc pri riešení aktuálnych problémov. Využívali pravidelnú spoluprácu s Policajným zborom SR, diagnostickým centrom, regionálnym úradom verejného zdravotníctva, úradom práce, sociálnych vecí a rodiny. Ojedinele školy spolupracovali

s centrom voľného času, pobočkami Slovenského Červeného kríža, v Prešovskom kraji s rómskym komunitným centrom.

V **pracovnom poriadku** niektorých škôl chýbalo stanovenie oznamovacej povinnosti a určenie postupu pre pedagogických a nepedagogických zamestnancov v prípade zistenia prejavov násillia a šikanovania.

Informácie o podstate, formách, o nebezpečných dôsledkoch šikanovania s dôrazom na opatrenia, ktoré vyplývajú z porušenia školského poriadku, boli **rodičom** poskytnuté spravidla na plenárnych zasadnutiach rodičovského združenia alebo na triednych aktívoch. Školy väčšinou uskutočnili prednášky s odborníkmi (sociálny kurátor, psychológ, policajt). Aktivity s problematikou šikanovania zabezpečilo pre rodičov 70 % škôl. Nedostatkom je, že zvyšná časť škôl poskytla rodičom len obmedzené informácie, prípadne ich vôbec neinformovala. Rodičia využívali možnosť konzultácií so školským psychológom, s výchovným poradcom. V Nitrianskom kraji mali triedni učitelia určené konzultačné hodiny, počas ktorých riešili s rodičmi výchovné problémy žiakov. V niektorých školách v prípade identifikácie negatívneho javu v triede zaviedli triednické hodiny so spoluúčasťou rodičov. V Bratislavskom kraji riaditelia škôl i učitelia hodnotili spoluprácu s rodičmi pozitívne, problémy sa vyskytli pri riešení záškoláctva. Väčšina škôl účinne spolupracovala s rodičmi, slabšou stránkou bola spolupráca s radou školy. V 8 školách v Trnavskom kraji sa napriek deklarovaniu realizácie aktivít s problematikou šikanovania zistilo, že nadväzujú užší kontakt s rodičmi a zintenzívňujú svoju aktivitu až v prípade zistenia výskytu šikanovania.

Riešenie problematiky šikanovania

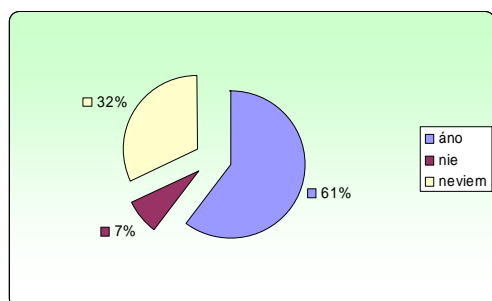
Opatrenia na zamedzenie a riešenie výskytu šikanovania mali školy rozpracované smerom k žiakom, učiteľom i rodičom. Podrobnejšie boli uvedené v školských poriadkoch, ktoré prevažne obsahovali jasne formulované práva a povinnosti žiakov, pravidlá správania v škole i mimo nej, vrátane sankcií za ich porušenie. Vo viacerých bola stanovená aj povinnosť žiakov oznámiť akúkoľvek podobu šikanovania niektorému z pedagogických zamestnancov alebo anonymne prostredníctvom schránky dôvery.

K predchádzaniu a zamedzeniu výskytu šikanovania riaditelia škôl podľa dotazníkov prijali viaceré opatrenia, ktorými cielene smerujú k eliminácii tohto javu už v počiatočnom štádiu. Vo výchovnej stratégii kládli dôraz predovšetkým na prevenciu, v rámci ktorej uskutočňovali rozhlasové vysielania k danej téme, sústredili pozornosť na sledovanie kritických skupín žiakov, vytvorili priestor na rozhovory so žiakmi s problematickým správaním, zabezpečovali ranné konzultačné komunity s triednym učiteľom, zriadili alebo zintenzívňovali činnosť výchovnej komisie. K ďalším opatreniam zaradili zvýšený pedagogický dozor na rizikových miestach (šatne), nainštalovanie kamerového systému, v prípade odhalenia problému uskutočnili spoločné triednické hodiny s rodičmi. Z rozhovorov s riaditeľmi škôl vyplynulo, že pri riešení problematiky šikanovania by školám výrazne pomohla možnosť zamestnávať psychológa na plný úväzok.

Viacere školy mali vypracované výchovno-preventívne programy. Definovali v nich opatrenia na zamedzenie šikanovania a stanovili hlavné zásady postupu pri riešení tohto problému, ich praktické využitie však bolo v niektorých z nich nedostatočné.

So školským poriadkom boli žiaci na začiatku školského roka oboznámení na triednických hodinách. Iba 61 % však uviedlo, že školský poriadok reflektuje problematiku šikanovania, značná časť respondentov (32 %) si na konkrétne povinnosti a práva súvisiace s problémom násillia v škole nespomenula, zvyšná časť (7 %) odpovedala záporne (graf č. 3).

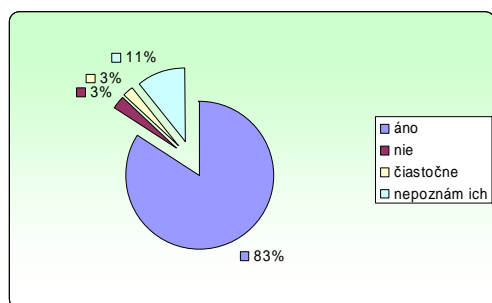
Graf č. 3 Rieši školský poriadok problematiku šikanovania?

Z dotazníkov vyplynulo, že 76 % riaditeľov pri tvorbe školského poriadku akceptovalo názory žiakov týkajúce sa problematiky šikanovania. Do riešenia sledovanej problematiky zaangažovali riaditelia členov žiackej školskej rady/žiackeho parlamentu v 24 % sledovaných škôl, zvyšné školy žiacky samosprávny orgán väčšinou nemali ustanovený, alebo jeho činnosť začala len v tomto školskom roku. Na riešení identifikovaného problému (v školách s fungujúcou žiackou radou) potvrdilo účasť 20 % jej členov, takmer 40 % uviedlo svoj aktívny podiel na organizovaní akcií zameraných na predchádzanie a zamedzenie šikanovania. Z respondentov 20 % uviedlo, že ich námety a pripomienky boli úplne zapracované do školského poriadku, 30 % potvrdilo čiastočnú akceptáciu. Uvedené zistenia poukázali na to, že školy majú značné rezervy v možnostiach využitia efektívnej spolupráce vo vzťahovej rovine žiak – učiteľ, učiteľ – žiak.

Represívne opatrenia školského poriadku namierené proti agresorom považovalo 83 % žiakov za účinné, zvyšok (11 %) ich buď nepoznalo alebo ich hodnotilo (6 %) len ako čiastočné až úplne nedostatočné (graf č. 4).

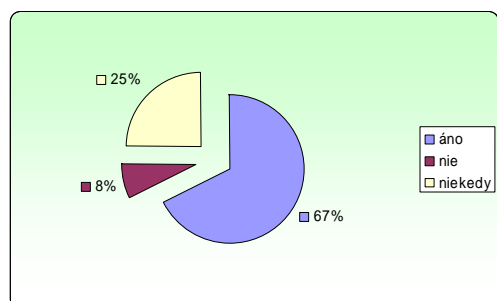
Graf č. 4 Súhlasíš s pravidlami školského poriadku, ktoré sa týkajú násillia a šikanovania?

Vo voľných odpovediach žiakov sa v prípade trestu pre agresorov najčastejšie vyskytovali pokarhanie od triedneho učiteľa, od riaditeľa školy a znížená známka zo správania. Niektorí navrhovali miernejšiu formu – pohovor s agresorom, pomoc psychológa, pri závažnejšom priestupku vylúčenie zo štúdia, umiestnenie vo výchovnom zariadení. Viacerí jedinci uvažovali o vyvodení oveľa prísnejších dôsledkov ako boli uvedené v jednotlivých školských poriadkoch.

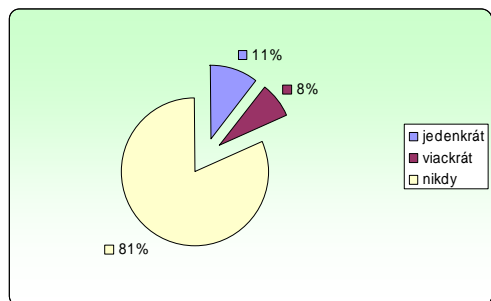
V súvislosti s pocitom istoty a bezpečnosti v škole vyjadrilo spokojnosť 67 % respondentov. V škole sa necíti bezpečne 8 % žiakov (graf č. 5).

Graf č. 5 Máš v škole pocit bezpečia?

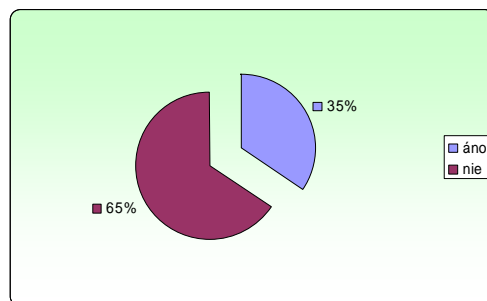

O prejavoch šikanovania medzi žiakmi boli podľa dotazníkov riaditelia (68 %) informovaní prostredníctvom svojich zamestnancov. Približne rovnakou mierou (60 %) sa s problémom na nich obrátili žiaci, učitelia i rodičia. V školách riešili rôzne prejavy šikanovania. Z konkrétnych prípadov bolo najfrekventovanejšie verbálne šikanovanie (urážlivé nadávky, hanlivé prezývky, vyhrážanie, ponižovanie, slovné útoky, vulgárne vyjadrenia o rodičoch žiaka, vysmievanie sa žiakovi za jeho výzor a oblečenie). Vyskytli sa prípady fyzického napadnutia (násilný fyzický kontakt pri riešení nedorozumenia medzi žiakmi, ubližovanie pichnutím kružidla, zviazaním žiaka, násilné nútenie do nedôstojných činností), vymáhanie vecí (peňazí, cigariet, desiatej), vyčlenenie žiaka z kolektívu, ojedinele aj zosmiešňovanie spolužiaka prostredníctvom www stránky/internetu. V jednom prípade išlo o rasovo motivované správanie žiaka voči spolužiakovi rómskeho pôvodu. Riaditelia po upozornení na podozrenie zo šikanovania ihneď reagovali kontaktovaním zákonných zástupcov obete i agresora, monitorovaním situácie a vzťahov v triede. Prípady, keď negatívne prejavy žiakov boli včas podchytené a neprerástli do priameho šikanovania, eliminovali pohovormi, návštevami v rodinách, návrhom na psychologické vyšetrenie žiaka. Spolupracovali so školským psychológom, rodičmi, odborníkmi z CPPPaP, pri závažnejších prejavoch sa kontaktovali aj s políciou alebo so sociálnym kurátorom. Školy uplatnili voči agresorom rôzne sankcie. Niektoré verejne odsúdili samotný čin, v opodstatnených prípadoch využili výchovné opatrenia zo školského poriadku, znížili známku zo správania, uplatnili preradenie žiaka do inej triedy, v jednom prípade v súčinnosti s políciou bolo žiakovi nariadené ochranné opatrenie. Vo väčšine škôl mali prejavy negatívneho správania a postupy ich riešenia zaznamenané písomne. V Trenčianskom kraji bolo evidovaných 5 sťažností rodičov týkajúcich sa šikanovania. Z rozhovorov s riaditeľmi škôl v Trnavskom kraji vyplynulo, že napriek ich úsiliu a opatreniam, ktoré realizovali v predchádzajúcom období, objavujú sa aj naďalej viaceré náznaky rizikového správania. Z dotazníka zadaného žiakom vyplynulo, že so šikanovaním sa doteraz stretla viac ako polovica respondentov (65 %), pričom až 19 % uviedlo osobnú skúsenosť so šikanovaním (graf č. 6, 7). Za agresorov označovali v rovnakej miere spolužiakov z triedy a žiakov z inej triedy, niektorí uvádzali aj konkrétne mená. Ukázalo sa, že najviac zastúpené boli psychické formy šikanovania (35 %), fyzické napadnutie (19 %), vynucovanie služieb (7 %).

Graf č. 6 Bol si v škole šikanovaný ?

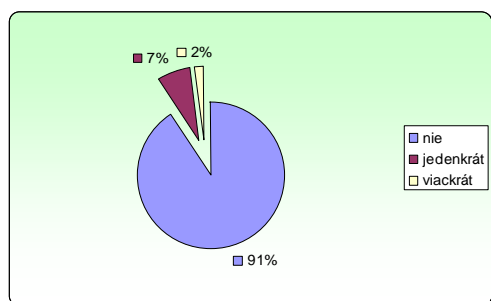
Graf č. 7 Bol si svedkom šikanovania?

Obete šikanovania o probléme informovali najčastejšie rodičov (17 %), triedneho učiteľa (9 %) alebo priateľa či spolužiaka. Pomerne nízke percento vyhľadalo výchovného poradcu alebo koordinátora prevencie. V dotazníkoch zadaných členom žiackej školskej rady sa v prospech spolupráce s koordinátorom prevencie pri riešení problémov súvisiacich so šikanovaním vyjadrilo 47 % respondentov, 35 % nemalo informáciu o tom, kto je na škole do tejto funkcie ustanovený, čo svedčí o ich nedostatočnej informovanosti.

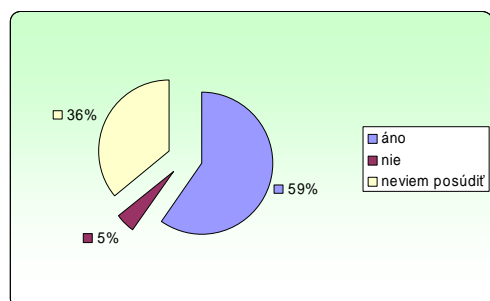
V dotazníku časť oslovených (9 %) priznala svoju účasť na šikanovaní (graf č. 8).

Graf č.8 Bol si aktérom šikanovania iných žiakov?

V tomto kontexte je potrebné uviesť, že iba necelých 60 % respondentov hodnotí učiteľmi zvolený spôsob na zaistenie disciplíny v škole ako primeraný (graf č. 9). Vo voľných odpovediach značná časť žiakov poukázala na ľahostajný prístup učiteľov k riešeniu problémov a náznakov podozrenia na šikanovanie. Z rozhovorov s učiteľmi vyplynulo, že ich neistota pri zaujatí adekvátneho postoja k zisteným náznakom alebo výraznejším prejavom šikanovania spôsobovala nedostatočná znalosť problematiky, pretože pociťujú absenciu poznania praktických postupov pri riešení problému. Žiaci prezentovali kritický pohľad na vynucovanie disciplíny neprimeraným spôsobom (kričanie na žiakov, nadávanie, vyhrážanie sa poznámkou alebo horšou klasifikáciou, fyzický trest). Za príčinu nedisciplinovanosti označili málo zaujímavé vyučovacie hodiny, nedostatočný rešpekt učiteľov u žiakov, neuplatňovanie dôslednosti učiteľov pri vyvodzovaní sankcií za porušovanie školského poriadku.

Graf č. 9 Volia učitelia primeraný spôsob na udržanie disciplíny v škole?

Žiaci vo svojich odpovediach uviedli preventívne opatrenia, ktoré by podľa nich pomohli v ich škole šikanovaniu zamedziť: sprísnený dozor v priestoroch školy, vnímavejší prístup učiteľov k objavujúcim sa problémom, nainštalovanie kamerového systému, častejšia otvorená komunikácia s učiteľmi, s triednym učiteľom, riaditeľom školy, rozhovory so psychológom, zavedenie zaujímavých krúžkov na vyplnenie voľného času, besedy s praktickými aktivitami.

Riaditelia na základe vyjadrení v dotazníkoch uvažovali o viacerých alternatívach pomoci školám pri riešení problémov rizikového správania žiakov:

- vyššia zaangažovanosť v prevencii negatívnych javov zo strany všetkých orgánov a organizácií podieľajúcich sa na výchove,
- zvýšená informovanosť rodičov o prejavoch šikanovania prostredníctvom masmédií,
- prenesenie väčšej zodpovednosti v oblasti prevencie na rodinu,
- uplatňovanie prísnejších sankcií voči rodičom pri zanedbávaní výchovy detí,
- organizovanie dlhodobejšieho odborného vzdelávania učiteľov prostredníctvom praktických skupinových aktivít,
- zabezpečenie dotazníkov vypracovaných odborníkmi, propagačných a metodických materiálov, publikácií, pracovných listov, DVD, filmov k sledovanej problematike,
- zamestnanie školského psychológa na školách na plný úväzok aj vzhľadom na nárast žiakov s poruchami učenia a správania
- vytvorenie špecializovaných pracovísk, ktoré by sa zaoberali problémom šikanovania.

Záver

Problematiku šikanovania sledované subjekty zapracovali do školskej dokumentácie na kvalitatívne rôznej úrovni, viaceré len vo všeobecnej rovine. Vypracované mali preventívne systémové aktivity s cieľom predchádzať rizikovému správaniu žiakov v školskom i mimoškolskom prostredí, eliminovať výskyt negatívnych javov v ich počiatočnom štádiu. V súvislosti s tým síce plánovali monitorovať sociálne vzťahy v triedach, avšak vo viacerých školách bolo uskutočnenie monitoringu sporadické, obmedzené prevažne na začiatok školského roka, čím čiastočne podcenili jeden z dôležitých krokov v oblasti prevencie. V niektorých školách sa neuplatňovala dôsledná koordinácia výchovného procesu tak, aby boli rozpracované materiály aj komplexne realizované vo výchovno-vzdelávacej činnosti.

Na základe analyzovaných dotazníkov a zistení z rozhovorov vyplynulo, že identifikované prípady šikanovania riaditelia riešili, väčšinou viedli o ich výskyte aj písomné záznamy, voči agresorom uplatnili podľa miery ich previnenia školami stanovené opatrenia. Vo vyjadreniach žiakov sa však objavili názory, podľa ktorých viacerí učitelia podceňujú vážnosť náznakov agresívneho správania, ako aj dôslednosť v zaujatí zodpovedného prístupu k ich odhaleniu a riešeniu. Práve tu je otvorený priestor na skvalitnenie preventívnej činnosti v školskom prostredí, ktorý je nevyhnutné využiť v plnom rozsahu.

Kladne možno hodnotiť aktívnu snahu škôl vytvoriť pre žiakov bezpečné prostredie, i keď odpovede respondentov to v dotazníkoch úplne nepotvrdili. Napriek tomu, že zistenia

naznačovali prevahu pozitívnej sociálnej školskej klímy, je potrebné na základe vyjadrení žiakov venovať zvýšenú pozornosť vzťahom medzi učiteľmi a žiakmi, predovšetkým klásť dôraz na prehĺbovanie vzájomnej dôvery, čo je veľmi dôležitý faktor úspešnosti nielen pri realizácii prevencie šikanovania, ale aj v prípade riešenia existujúceho problému.

Výrazne pozitívne zistenia

- spolupráca s odborníkmi v oblasti sledovanej problematiky

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- informovanosť rodičov o možnostiach predchádzania a riešenia výskytu negatívnych javov
- vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie a výskytu nežiaduceho správania žiakov s preferovaním skupinových činností zameraných na praktické aktivity smerujúce k riešeniu problému
- ustanovenie žiackej rady ako demokratickej formy organizácie žiakov
- zapracovanie akceptovateľných návrhov a námetov žiakov do školského poriadku
- efektivita práce metodických orgánov v preventívnej činnosti
- prístup učiteľov k riešeniu náznakov rizikového správania žiakov
- interaktívny vzťah žiak – učiteľ, učiteľ – žiak

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Na základe zistení Štátna školská inšpekcia uplatnila voči kontrolovaným subjektom **87 odporúčaní**, ktoré sa týkali najmä: zapracovania a rozpracovanosti Metodického usmernenia MŠ SR č. 7/2006-R k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach v pedagogickej a pracovnej dokumentácii školy, zaradenia konkrétnych aktivít v oblasti prevencie šikanovania do plánov práce metodických orgánov, koordinátora prevencie a výchovného poradcu, ustanovenia žiackej školskej rady, zabezpečenia vzdelávania pedagogických zamestnancov v oblasti sledovanej problematiky. Ďalšie odporúčania smerovali k pravidelnému monitorovaniu a vyhodnocovaniu sociálnych vzťahov v triedach s cieľom zisťovania výskytu agresívneho správania medzi žiakmi a v prípade negatívnych zistení k vyvodzovaniu adekvátnych opatrení na ich odstránenie, k zavedeniu písomných záznamov o riešení konkrétnych prípadov šikanovania, k zabezpečeniu vyššej informovanosti pedagogických zamestnancov a zákonných zástupcov žiakov v oblasti prevencie a šikanovania. Dôvodom uloženia **3 opatrení** boli nedostatky súvisiace so školským vzdelávacím programom, s plánom práce školy a s plánmi práce metodických orgánov.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- vypracovať a realizovať funkčný systém účinných preventívnych opatrení na zamedzenie šikanovania, ktorý je založený na poskytovaní informácií žiakom, rodičom a učiteľom
- zabezpečiť v spolupráci s kompetentnými orgánmi a inštitúciami odbornú prípravu pedagogických zamestnancov k problematike šikanovania
- rozpracovať problematiku prevencie nielen v teoretickej rovine, ale riešiť ju aj prakticky
- vytvárať prostredie vzájomnej dôvery medzi učiteľom a žiakom
- zvýšiť u učiteľov zodpovednosť za dôsledný prístup pri odhaľovaní negatívnych prejavov v správaní žiakov

Metodicko-pedagogickému centru

- zamerať vzdelávacie aktivity pedagogických zamestnancov na formy skupinovej práce rozvíjajúcej zručnosti v oblasti prevencie a riešenia šikanovania